LIBRIS | We know books

Feodor Mihailovici Dostoievski

NOPȚI ALBE

Roman sentimental

Din amintirile unui visător

Traducere din limba rusă
de Nicolae Gane

EDITURA ART

LIBRIS | We know books

Redactor: Ioana Tudor
Tehnoredactor: Ioana-Silvia Ceriu
Corector: Theodor Zamfir
Ilustrație copertă: Mircea Pop
DTP copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Dostoievski, Feodor Mihailovici
Nopți albe: roman sentimental/Feodor Mihailovici Dostoievski; trad. din lb. rusă de Nicolae Gane. - București: Art, 2022
ISBN 978-606-710-859-0

I. Gane, Nicolae (trad.)

821.161.1

F.M. Dostoievski
Белые ночи

© Grupul Editorial Art, 2022, pentru prezenta ediție

A fost cumva al sorții har,
Megieș al inimii gingașe
Să-ți fie el o clipă doar?

I. Turgheniev[1]

[1] Epigraful-motto este extras din poezia lui I.S. Turgheniev, *Floarea* (1843). În original, versurile nu sunt citate exact.

LIBRIS | We know books

ÎNTÂIA NOAPTE

Era o noapte minunată, o noapte cum numai în tinerețe pot fi nopțile, iubite cititorule. Bolta înstelată era atât de luminoasă, încât, privind-o, te întrebai fără să vrei: cum e cu putință oare ca sub firmamentul acesta de vrajă să mai existe și oameni posomorâți ori cu toane? E foarte tinerească, desigur, și această întrebare, iubite cititorule, deie Domnul ca ea să-ți însenineze cât mai des sufletul! Alunecând însă cu gândul la feluriți oameni îmbufnați și cu toane, mi-am amintit și de starea mea sufletească în tot cursul acelei zile. Un sentiment ciudat de înstrăinare puse pe nesimțite stăpânire pe mine chiar din zori. Încercam senzația penibilă a omului însingurat care deodată se simte părăsit și uitat de toți. Oricine este în drept, firește, să mă întrebe: dar cine erau acești „toți"? De vreme ce, în cei opt ani de când locuiesc aici, la Petersburg, n-am reușit să leg aproape nici o cunoștință. Și ce rost ar avea, la ce mi-ar folosi de fapt asemenea cunoștințe, când, fără să fi cunoscut pe cineva direct, am ajuns să cunosc aproape tot Petersburgul?

LIBRIS | We know books

De aceea am și avut impresia că mă părăsesc toți, când orașul întreg s-a ridicat deodată cu tot calabalâcul, pornind într-un exod grăbit spre localitățile de vilegiatură din împrejurimile capitalei. Îngrozit la gândul că rămân singur, am hoinărit trei zile la rând pe străzi, pradă unei triste copleșitoare și fără a izbuti să-mi dau seama de ceea ce se petrece cu mine. Fie că mergeam pe Bulevardul Nevski, fie că străbăteam parcul sau rătăceam de-a lungul cheiului, nu mai întâlneam acum nici un chip cunoscut, nici unul din oamenii aceia cu care mă obișnuisem a da ochii în cutare loc, la cutare oră, ani de-a rândul. Ei nu mă cunoscuseră, desigur, dar eu îi cunoșteam... Îi cunoșteam de aproape, căci le studiasem atât de bine chipurile, încât am ajuns să le admir când sunt voioase și să mă simt tare abătut când le văd întunecate. Am ajuns chiar să leg un fel de prietenie cu un bătrânel, pe care nu e zi de la Dumnezeu să nu-l întâlnesc, la aceeași oră, pe Fontanka. Are o înfățișare atât de gravă și e atât de cufundat în gânduri! Tot timpul mormăie ceva pe sub nas, gesticulează cu mâna stângă, iar în dreapta ține un baston lung, noduros, cu măciulia aurită. Chiar și el m-a observat și manifestă față de mine o simpatie sinceră. Sunt convins că, dacă s-ar întâmpla să nu fiu la ora obișnuită și în locul știut de pe Fontanka, l-ar cuprinde ipohondria. Iată de ce câteodată aproape că ne și salutăm, mai ales când amândoi suntem în bună dispoziție. Mai deunăzi, după ce nu ne văzuserăm două zile la rând, întâlnindu-ne a treia zi, printr-o pornire spontană, duserăm involuntar mâinile la pălărie; ne oprirăm totuși la timp, stăpânindu-ne gestul și trecurăm cu simpatie unul pe lângă celălalt. La fel de bine îmi sunt cunoscute și casele. Când trec pe stradă, fiecare parcă m-ar întâmpina cu aerul că vrea să-mi iasă în cale, mă privește cu toate ferestrele și doar că nu-mi spune: „Bună ziua! Cum vă mai simțiți? Cât despre

mine, mulțumesc lui Dumnezeu, sunt bine sănătoasă, iar pe la începutul lunii am să mai capăt un etaj"; sau: „Cum o duceți cu sănătatea? Eu de mâine intru în reparație"; sau: „Era cât pe ce să pier în flăcări și de-ai ști ce spaimă am tras" etc. Printre ele – vorbesc de case – am și prietene mai apropiate: una are de gând să urmeze un tratament în vara aceasta la un arhitect. Voi trece neapărat în fiecare zi pe acolo, ca nu cumva – ferească sfântul! – s-o dea gata cu tratamentul lui. Sau, n-am să uit niciodată întâmplarea cu o căsuță foarte drăguță, de culoare roz-pal. Era o căsuță de zid, zveltă și cochetă și mă privea cu atâta prietenie, iar la vecinele ei grosolane și greoaie se uita atât de semeață, încât inima-mi tresălta de bucurie ori de câte ori mi se întâmpla să trec pe lângă ea. Dar săptămâna trecută, având drum pe acea stradă și aruncându-mi privirea spre prietena mea, o auzii căinându-se amarnic: „Privește, mă vopsesc în galben!" Mizerabilii! Barbarii! Nu-i cruțaseră nici coloanele, nici cornișele. Prietena mea se îngălbenise ca un canar. De supărare, am simțit în gură gust de fiere și nici până acum nu mi-am găsit puteri destule ca să mai dau ochii cu sărmana mea prietenă, pe care o slutiseră în chipul cel mai stupid, zugrăvind-o în culoarea Imperiului ceresc.[1]

Așadar, cititorule, cred că înțelegi cam în ce fel cunosc eu Petersburgul.

Spuneam mai adineauri că trei zile la rând m-a chinuit acea stranie neliniște, până când să-mi dau seama de pricinile ei. Hai să zicem că pe stradă n-aveam cum să mă simt bine – (lipsește unul, nu mai apare altul, unde o fi cutare?) –, dar nici acasă nu mă simțeam în apele mele. Două seri m-am perpelit ca pe jăratec să aflu ce nu-mi vine la socoteală în

[1] Denumire oficială a Chinei imperiale al cărei drapel până în 1912 purta imaginea dragonului pe fond galben.

LIBRIS | We know books

ungherul meu? De ce acum mă simt atât de stingher acolo? Şi cu o privire nedumerită cercetam pereţii verzui, afumaţi, tavanul acoperit de păienjenişul pe care Matriona îl ocrotea cu deosebit succes, întregul mobilier, fiecare scaun în parte, dacă nu cumva aici e buba? (Căci la mine în casă, chiar dacă un singur scaun nu stă la locul unde-l ştiam ieri, îmi pierd îndată tot echilibrul sufletesc şi nu mai sunt în stare să-mi aflu liniştea.) Am încercat să mă uit îndelung şi fix în lumina ferestrei – zadarnic. Nu-mi era câtuşi de puţin mai uşor. La un moment dat, am chemat-o pe Matriona şi am dojenit-o părinteşte pentru păienjeniş şi pentru lipsa de curăţenie din casă, dar femeia m-a privit foarte nedumerită şi a plecat fără să spună un cuvânt, iar pânzele de păianjen au rămas până azi în acelaşi loc. În sfârşit, de abia în dimineaţa aceasta am izbutit să-mi dau seama de ceea ce se petrece cu mine. Asta-i, vasăzică! Pur şi simplu ei toţi fug de mine; din cauza mea, deci, o şterg din oraş, se cărăbănesc la vile. Iertaţi-mi expresia aceasta vulgară, dar acum, drept să spun, chiar că nu-mi arde de finesuri stilistice. Nu-mi arde deloc, pentru că e cert că tot ce există în Petersburg fie a plecat, fie o să plece cât de curând în vilegiatură; pentru că în oricare domn onorabil, cu înfăţişarea gravă, ce tocmeşte un birjar, sunt dispus să văd îndată un venerabil cap de familie, care, după obişnuitele-i îndeletniciri de serviciu, se grăbeşte, fără să-şi ia bagaje cu el, să ajungă în sânul familiei sale instalate în vreo vilă; pentru că orice trecător părea acum să aibă o înfăţişare cu totul aparte, vrând parcă să spună fiecărui nou întâlnit: „Noi, domnilor, nu suntem aici decât aşa, în trecere, iar în cel mult două ore suntem plecaţi în vilegiatură." De se-ntâmplă să se deschidă o fereastră în geamul căreia mai întâi ciocăniseră nişte degeţele subţiri şi albe ca neaua şi să apară căpşorul unei fetiţe drăgălaşe, care strigă după vânzătorul de

ghivece cu flori, nu-mi închipui altceva decât că florile nu se cumpără numai aşa, ca o încântare de primăvară sau pentru primenirea aerului unui apartament sufocant de oraş, ci pentru că, peste foarte puţin timp, cu toţii se vor muta la vilă, ducând cu ei acolo şi florile. Mai mult decât atât, în statornica mea năzuinţă de a descoperi mereu noi particularităţi şi indicii de un anumit gen, obţinusem atâtea succese remarcabile, încât am constatat cu satisfacţie că ajunsesem să ghicesc fără greş, numai după înfăţişarea pietonilor, în ce vilă locuieşte fiecare. Locuitorii ostroavelor Kamennîi şi Aptekarski, sau cei de pe şoseaua Peterhof se deosebeau prin distincţia studiată a manierelor, prin eleganţa hainelor de vară şi prin luxoasele trăsuri cu care veneau în oraş. Cei din Pargolovo şi de mai departe „impuneau" de la prima vedere prin simţul măsurii şi prin seriozitate; vizitatorul ostrovului Krestovski sărea în ochi prin voioşia lui pe care nimic nu o putea tulbura. Şi, lucru curios, fie că mi se întâmpla să întâlnesc vreun convoi lung de căruţaşi cu hăţurile în mâini, păşind agale pe lângă căruţele încărcate vârf cu calabalâc (mese, scaune, divane turceşti ori neturceşti şi felurite lucruri gospodăreşti trântite claie peste grămadă), deasupra cărora trona – uneori chiar în vârful grămezii de boarfe – câte o bucătăreasă sfrijită, păzitoare zeloasă a avutului boieresc; fie că urmăream îndelung cu privirea luntrile greu încărcate cu tot felul de obiecte casnice, lunecând agale pe Neva sau pe Fontanka, până către pârâul Ciornaia sau către ostroave – în imaginaţia mea, căruţele şi luntrile se înzeceau, se însuteau şi mi se părea de fiecare dată că totul s-a urnit din loc şi a pornit la drum, mi se părea că totul începe să se mute, în caravane întregi, pe la vile; că Petersburgul e ameninţat să ajungă un imens pustiu, aşa încât, până la urmă, mi se făcea tare ruşine, mă simţeam jignit personal şi începea să

LIBRIS | We know books

mă roadă tristețea, pentru că numai eu nu aveam unde și de ce să plec în vilegiatură. Aș fi fost gata să mă urc în oricare din aceste căruțe și să însoțesc bucuros orice domn cu înfățișare respectabilă, care ar fi tocmit o birjă; dar nimeni, absolut nimeni nu mă invita; ca și cum m-ar fi uitat cu toții, ca și cum aș fi fost într-adevăr un străin pentru ei.

Am rătăcit astfel mult, până când – potrivit obiceiului meu – am izbutit să uit cu desăvârșire unde mă aflu și m-am pomenit la marginea orașului. Recăpătându-mi deodată buna dispoziție, am trecut dincolo de barieră și am apucat pe drumul dintre lanuri și fânețe, simțind cum dispare oboseala din mădularele-mi ostenite, cum înviorarea îmi umple ființa întreagă și cum o povară apăsătoare mi se ridică de pe suflet. Toți trecătorii mă priveau cu simpatie și doar că nu mă salutau; toți păreau cuprinși de o rară mulțumire și toți, până la unul, fumau țigări de foi. Eu însumi mă simțeam copleșit de un inexplicabil sentiment de beatitudine, ceea ce nu mi se mai întâmplase niciodată. Ca și când m-aș fi pomenit deodată undeva în Italia – atât de puternic năvălea în sufletul meu natura, uimindu-mă, împrospătând forțele inimii mele de orășean aproape bolnav, de om aproape sufocat între zidurile orașului.

Odată cu sosirea primăverii, natura Petersburgului devine nespus de înduioșătoare; cerul își deschide belșugurile de puteri și râvne, iar de jur împrejur totul dă în verde și se împodobește cu fermecătoare smalțuri de flori. Fără să vreau, natura îmi poartă atunci gândul, nu știu cum, la câte o fată ofilită, plăpândă, dintre cele la care și tu, cititorule, privești uneori cu milă, alteori cu un fel de dragoste și compătimire, sau pur și simplu nici nu o iei în seamă, dar care se întâmplă pentru câte o clipă, deodată, ca într-o taină, să se facă nespus de frumoasă, încât tu însuți rămâi mut de încântare și, fără să vrei,

te întrebi: ce putere a știut stârni atâta strălucire în acești ochi triști și îngânduraţi? Ce mister a putut aprinde bujorii aceștia în obrajii palizi și slăbiți? Cine a putut să însuflețească gingașele trăsături ale chipului ei cu atâta pasiune? De ce tresaltă așa de tulburător acest piept? Ce anume și-a revărsat puterea, viața și frumusețea pe chipul sărmanei fete, silindu-l să strălucească cu un zâmbet atât de luminos, să se învioreze de atâta voie bună, de scânteietoare seninătate? Dacă vei privi împrejur, ca și când ai căuta pe cineva, vei înțelege. Dar clipa a trecut și e posibil ca mâine chiar să întâlnești din nou aceeași privire cunoscută, adâncită în reverii și absentă ca și mai înainte, aceeași față palidă, aceleași mișcări docile și timide, poate chiar regretul sau până și urmele mâhnirii și ale unei ucigătoare tristeți pentru rătăcirea de o clipă. Și câtă părere de rău în sufletul tău, că s-a stins atât de repede și fără de speranță frumusețea efemeră, atât de amăgitoare, dezvăluită atât de zadarnic și de fulgerător, irosindu-se apoi sub privirea ta uimită, încât nici s-o îndrăgești cu adevărat nu ai avut timp.

Și totuși, noaptea care a urmat a fost pentru mine mai bună decât ziua. Iată cum s-a întâmplat.

M-am înapoiat în oraș foarte târziu și poate că trecuse de ora zece când mă apropiasem de casă. Trebuia să trec pe cheiul canalului, unde la ora aceea nu întâlnești de obicei țipenie de om. Ce-i drept, locuiesc în partea cea mai periferică a orașului. Mergeam cântând, pentru că atunci când sunt fericit, numai-decât încep a fredona câte ceva, așa, pentru mine, ca oricare om fără prieteni și fără cunoscuți apropiați, care în momentele lui de bucurie n-are cui să-și deschidă sufletul și de aceea cântă. Deodată însă o întâmplare cu totul neașteptată m-a scos din făgașul obișnuit.

LIBRIS | We know books

Rezemată de balustrada cheiului, stătea undeva mai la o parte o femeie; se sprijinea de grilaj și ar fi părut că privește foarte atentă spre apa tulbure a canalului. Purta o pălărioară galbenă nostimă și o pelerină cochetă. „E o fată, nu o femeie", mi-am zis „și trebuie să fie negreșit brunetă." Pasămite, nu-mi auzise pașii, fiindcă nu s-a clintit când am trecut pe lângă ea, cu răsuflarea oprită și inima bătând să-mi spargă pieptul. „Ciudat!" m-am gândit apoi. „Desigur că e absorbită de cine știe ce complicație sufletească" și deodată m-am oprit ca înlemnit. Mi s-a părut că aud un suspin înăbușit. Da! Nu mă înșelam: fata plângea, plângea din ce în ce mai tare, până când izbucni în sughițuri. Dumnezeule! Am simțit cum mi se strânge inima de durere. Și oricâtă sfiiciune am față de femei, în momentul acela am uitat de toate. M-am întors și am pornit spre ea, gata să-i strig: „Doamnă", dar aducându-mi aminte că în toate romanele rusești care zugrăvesc așa-zisa „înaltă societate" banalitatea aceasta e nelipsită, m-am oprit. Singurul lucru, de altfel, care m-a făcut să n-o rostesc. Dar în timp ce căutam un alt cuvânt, mai potrivit, fata își înfrânse durerea, mă privi și, recăpătându-și stăpânirea de sine, se strecură pe lângă mine cu ochii în pământ, de-a lungul cheiului. M-am luat numaidecât după ea, însă fata, dându-și seama de asta, părăsi cheiul, traversă strada și trecu pe trotuar. Nu m-am încumetat să traversez și eu. Îmi bătea inima în piept ca la o păsărică prinsă în laț. O împrejurare îmi veni atunci în ajutor.

Pe trotuar, nu departe de necunoscuta mea, răsări pe neașteptate un domn vârstnic, în frac, dar cu un mers șovăitor. Mergea clătinat, proptindu-se din când în când cu grijă de perete. Fata însă mergea ca săgeata, grăbită și sfielnică, așa cum e umbletul mai tuturor fetelor care nu doresc să accepte a fi conduse noaptea acasă și, fără îndoială, domnul care se clătina

pe picioare n-ar fi ajuns-o nici în ruptul capului dacă destinul meu nu i-ar fi sugerat să recurgă la anumite artificii. Brusc, fără să scoată o vorbă, el se smulse din loc și alergă din răsputeri ca s-o ajungă din urmă pe necunoscuta mea. Ea alerga ca vântul, dar domnul cel amețit de băutură se apropia tot mai mult de dânsa, iată că o și ajunse, fata țipă – și... binecuvântez providența pentru admirabilul ceatlău noduros pe care de data aceea se întâmplase să-l am în mâna dreaptă. Cât ai clipi din ochi, m-am pomenit de partea cealaltă a străzii și, până să apuce a-mi mai spune ceva, nepoftitul domn a și înțeles despre ce este vorba și, luând în considerație „argumentul" convingător din mâna mea dreaptă, se dădu la o parte, tăcut; abia după ce ne-am depărtat, hăt! începu să vocifereze, adresându-mi o sumedenie de vorbe tari. Cuvintele lui însă abia dacă mai ajungeau până la noi.

— Dați-mi mâna, i-am spus necunoscutei mele și el nu va mai îndrăzni să se lege de noi.

Fără să scoată o vorbă, ea îmi întinse mâna încă tremurând de emoție și de spaimă. O, nepoftitule domn! Cum te binecuvântam în momentul acela! Am aruncat o privire fugară asupra ei: era foarte drăguță și brunetă – ghicisem; pe genele ei negre mai străluceau încă lacrimile stârnite de spaima prin care trecuse sau de amărăciunea de mai înainte, poate – greu de spus. Dar pe buze îi înflorea un zâmbet. Mă privi și ea pe sub gene, roșindu-se ușor și coborându-și apoi ochii în pământ.

— Ei, vezi? De ce m-ai alungat adineauri? Dacă aș fi fost lângă dumneata, nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Dar nu te cunoșteam; credeam că și dumneata... la fel...

— Și nici acum nu mă cunoști?

— Ba da, am apucat să te cunosc puțin. Iată, de pildă, de ce tremuri?